

פרשת ויקהל

(ע"פ הרב אליהו הופמן)

לפנינו שאלה מטעה: מתי ניתנה לנו לראשונה מצוות שבת?

רש"י (שמות טו, כה) כותב: "במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם, שבת ופרה אדומה ודינין (משפטים)". המקום שנקרא מרה היה תחנתם הראשונה של בני ישראל אחרי קריעת ים סוף. אם כן שבת קדמה למתן תורה. בפועל, הפעם הראשונה שמוזכרת שבת בתורה היא בפרשת יתרו (שמות כ, ז-י) במסגרת עשרת הדברות. ה"הישנות" הזאת אינה מהווה שום קושי מיוחד למצווה חשובה כמו השבת שהיא תקבל אזכור מפורש בתורה, ולא רק רמז כל שהוא במרה.

אולם קיימת בעיה למקרא תחילת פרשתנו ויקהל (שמות לה, ב-ג): "וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל עֵדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם, אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת אִתְּכֶם: שְׁשַׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה, וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קֹדֶשׁ, שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן לַה', כָּל הָעֲשִׂיָּה בּוֹ מְלָאכָה יוֹמָת".

רש"י מציין שהאסיפה הזאת התרחשה למחרת יום הכיפורים (בראשית השנה השניה לשבת בני ישראל במדבר). מדוע אסף משה את בני ישראל מיד אחרי יום כיפור כדי לחזור על מצוות שבת? האם נשנה משהו חדש בהזדמנות הזאת?

אולי סיפור קצר יעזור לנו להבין מה אירע פה.

רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, רבה של ירושלים היה מפורסם בבהירות ועומק הבנתו בתורה. מכל הארץ, היגיעו אליו יהודים לקבל את עצתו ולשפוט במחלוקותיהם. היה לו כשרון מיוחד להציע פשרות המקובלות על ידי שני הצדדים.

אולם, כשקרה לעיתים, שפשרה הוגנת היתה בלתי ניתנת להשגה, הוא לא פחד לפסוק בקפדנות לפי דין התורה. וכמובן קרה לעיתים שפסקיו לא התקבלו בצורה יפה על ידי הצד המפסיד.

בדין תורה אחד, קשה במיוחד, הרב נאליץ לפסוק כנגד חבורת אנשים אמידים ובעלי השפעה גדולה במיוחד. הם לא קבלו את הכרעתו בקלות, והביעו בקול רם את מורת רוחם. כמובן, דיבוריהם לא שינו את דעתו.

ערב אחד בחודש אלול, כשרבי יוסף חיים רק התישב עם משפחתו לארוחת ערב, נפתחה דלת ביתו בחוזקה, ומספר בעלי דין זועמים התפרצו לחדר והתחילו לצעוק לעבר רבי יוסף חיים בצורה מאוד משפילה וחסרת נימוס. ר' יוסף חיים מופתע מכניסתם הפתאומית, ישב בשקט כשהם פלטו את ארסם. כשסוף סוף הם סיימו את התקפתם החריפה, כל העיניים פנו לעבר ר' יוסף חיים לראות כיצד יגיב אדם גדול למעשה זילות כה בוטה כלפי עצמו וכלפי התורה? באיטיות, הוא קם מכסאו.

"להוי ידוע" הוא אמר בקול חזק, "שניסיתי לפסוק נכונה, לפי הבנתי ופרושי בתורה. אם טעיתי, רחמנא ליצלן, אני מבקש סליחה מאת ה'. אבל אם אני צודק, ואני חושב שאכן אני צודק, "ובנקודה הזאת, הרים את קולו, "ברצוני שתדעו שלמרות הכאב והמבוכה העצומים שגרמתם לי לעיני כל משפחתי, הנני מוכן בלב שלם לסלוח לכם! אני רק מבקש מכם, שתכנעו להוראות התורה, ושתסכימו להתנהג לפי מצוותיה." בשמעם את המשפט האחרון, תוקפיו היו כל כך המומים, שהם הסתובבו ועזבו את הבית באותה מהירות שהם היגיעו.

ר' יוסף חיים פנה אל משפחתו. "תנו לי להסביר לכם את כל אשר קרה. האנשים האלה התאכזבו מאוד מפסק הדין שהוצאתי נגדם. אף על פי כן, התנהגותם הייתה בלתי מתאימה לחלוטין. הם חטאו קשות נגדי ונגד הקדוש ברוך הוא. הימים הנוראים, שבהם כל יהודי מתעורר לתשובה, עומדים בפתח. אין לי ספק שהאנשים האלה יחשבו מחדש על מה שעשו, ויבינו את גודל פשעם. כמובן, הם יבקשו סליחה מאת ה'. אלא שפשעם היה מכוון כלפי, ולא ניתן יהיה לסלוח להם, אלא אם כן הם יבקשו סליחה גם ממני. חוששני שהם ימנעו מלבוא אלי, מרוב בושה וחרטה. לכן "השארתי את הדלת פתוחה לפניהם" כשאמרתי להם מיד שאני פתוח לפיוס, ואני רק מבקש שיקבלו את האמת. אולי הסליחה שהענקתי להם מראש, תאפשר לליבם להישאר פתוח לתשובה. הרי, זה הדבר היחיד שאני מבקש באמת.

אלה, אומר ר' משה שטרנבוך שליט"א, שני פנים שונים של שבת. מצד אחד, שבת של מנוחה ורגיעה, של שירה, ארוחות לבביות, וזמן שמבלים עם חברים. מאידך, הצד המורכב של שבת: הדינים, הפרטים והקשיחות האומרת (במקרים מסויימים) שעלינו לתת לבתינו להישרף ולא לכבות אש בשבת. השבת מלאה מפרטי פרטים, שהתלמוד מכנה בצורה הולמת כ"הרים

התלויים בשערה".

בני ישראל שיצאו ממצרים היו אומה שבורה. הם היו שבורים ברוחם, בזה שהם ירדו לעומק שערי הטומאה, וגם היו שבורים בגופם מקושי השעבוד. כעת הגיע הזמן להרים את מצב רוחם, על ידי מתן טעם של היופי והמתקנות של השבת, וזה מה שעשה משה רבינו במרה כשלימד אותם לראשונה על מהות השבת.

רק אחרי יום כיפור הראשון שלהם, כשחזרו בתשובה שלמה על כל עוונותיהם, וכבר התאוששו גם ברוחם וגם בגופם, רק אז הרגיש משה בטוח מספיק לגלות להם הצד הנוקשה והתובעני יותר של השבת. כפי שחש והבין ר' יוסף חיים, בושע ועצבות, שהן תוצאה טבעית של החטא, מסוגלות לעצור צמיחתו של אדם, ולמנוע ממנו לקבל הזדמנויות להתקדם. רק אחרי יום כיפור, בחר משה ללמד אותם את "שארית הסיפור".

איזה לקח קריטי להורים ולמחנכים! ביקורת מזמן לזמן, ואפילו הטלת עונש הם מחוייבי המציאות כדי לעזור לאחרים לצמוח. אלא, שאם אנחנו מבקרים ונוזפים בזולת עד שלא נשאר לו דבר טוב כדי להרגיש נוח בו, במקום לעשור להם לצמוח, אנחנו רק דוחפים אותם עמוק יותר בבור. "אם אני עד כדי כך רע, באמת אין תקווה, ואז אני יכול להרים ידים עכשיו..." ההזדמנויות הטובות ביותר לצמיחה, באות בנקודה שמרגישים רגשות חיוביים ומלאים תקווה בעצמנו וביכולותינו, כמו אחרי יום הכיפורים. זיכרו תמיד: אם אינך משאיר את הדלת פתוחה, אף אחד לא ייכנס דרכו.